

TANULMÁNYOK

OLOSZ BRIGITTA-GYÖNGYIKE

„*MA SEM MÚLÓ EMLÉK*”
IGNÁCZ RÓZSA SZÍNÉSZ-ÍRÓNŐ EMLÉKEZETE KOVÁSZNÁN**Kulcsszók:** Ignác Rózsa, Kovászna, lokális emlékezet, emlékezeti alakzatok.**1. Bevezetés**

„Mikor éppen magamnál voltam, mit ábrándoztam össze arról, hogy Kovásznát pedig nagygyá, híressé fogom tenni. Én. Én magam. Lehet, hogy ez a bátyám elképzelése volt, én kisajátítottam magamnak. A nagyságot felfelé emelkedő, emeletes házakban véltem megvalósíthatni, s egyre »építettem« az öt négyzetméteres iszaplyuk köré az égis éri felhőkarcolókat, hogy legyen hová odacsődüljön Kovásznát csodálni, Pokolsárt élvezni a világ minden népe” (Ignác Rózsa 1975: 31) – mondja *Ikerpályáimon* című önéletírásában a színész-író Ignác Rózsa. Több ilyen és ehhez hasonló kijelentés, a szülőföldszeretet áthatja az életművét és ez az egyik mozgatórugója a köré felépült emlékezetnek szülővárosában, Kovásznán. Kovászna nem lett világhírű, de híres biztosan, és nemcsak a borvizeiről, hanem Ignác Rózsáról is, akinek az emléke mostmár egyre elevenebben él a város lakóinak körében.

Ignác Rózsa műveit a szocializmus ideje alatt indexre helyezték Magyarországon, Romániában nem is voltak kaphatóak. Ennek az eredménye, hogy a rendszerváltásig nagyon kevesen ismerték, ismerhették őt és az írásait. Kovásznán a 1990-es évek elejétől fogva próbálják feléleszteni az ő emlékét különböző rendezvények, megemlékezések által, irodalmi klub, egyesület létrehozásával, versenyek szervezésével, emlékszoba létrehozásával, szoborállítással. Amellett, hogy tisztelni próbálják ezáltal a város egyik nagy szülöttét, példát is akarnak állítani a helyiek elé, amelyet Ignác Rózsa hazaszeretete, szülőföld iránti tisztelete tökéletesen illusztrál.

Itt arra vállalkozom, hogy felderítsem, miként alakult az Ignác Rózsa-emlékezet Kovásznán. Megpróbálom bemutatni azokat a lépcsőfokokat, amelyeknek a meglépésére szükség volt ahhoz, hogy kialakulhasson a mai állapot, amely a színész-írónt övezi. Lajstromra veszem azokat az emlékezeti alakzatokat, amelyek hozzájárulnak Kovászna szülőtte, Ignác Rózsa a kultuszához, illetve azokat a

konkrét történéseket és folyamatokat, amelyek a szervezőket hozzásegítették az ő (újra) megismeréséhez.

2. A kutatásról

Ignác Rózsához engem a közös szülőváros köt. Iskolásként sokat hallottam róla, ott voltam a szoboravatáson, az ünnepeken, az irodalmi klub által szervezett könyvbemutatókon, olvastam fel a műveiből, de sosem olvastam végig őket, nem keltette fel igazán az érdeklődésemet. Először másodéves magyarszakosként jutott eszembe vele és az életművével foglalkozni, amikor egy erdélyiséggel, erdélyi irodalommal foglalkozó tárgyat vettem fel az órarendembe. Az ott tanultakkal kapcsolatban ötlött fel Ignác Rózsa neve, bár akkor még mindig nem ismertem igazán, sőt, inkább egyáltalán az ő műveit és munkásságát. Végül az Erdélyi Tudományos Diákköri Konferenciára készítettem egy dolgozatot, amelyben a transzilvanizmus vonatkozásait tárgyalom az első, 1937-ben a Dante Kiadónál megjelent regénye, az *Anyanyelve magyar* kapcsán. Annak eredményeképp kiderült, hogy ez a mű egyértelműen nem tartozik a transzilvanista írások közé, de hordozza azok néhány jegyét, gondolatát. Ezt továbbgondolva készült el az alapképzést záró szakdolgozatom *Az erdélyiség reprezentációi Szabó Dezső Az elsodort falu, Kacsó Sándor Vakvágányon és Ignác Rózsa Anyanyelve magyar című regényében* címmel. Ebben a dolgozatban az Ignác- és a Kacsó-regényt egy párként kezeltem, összehasonlítva őket különböző tulajdonságaik alapján, Szabó Dezső nagyívű írása pedig mintegy előzményként jelenik meg mellettük. Utóbbiról Ignác Rózsa önéletírásában is beszél mint olyan műről, amelytől édesapja mindenképp tiltani akarta, mert szerinte „bolsevista” írás volt, a fiatal író viszont rendkívül érdekesnek találta azért is, mert Szabó saját bátyjáról, aki történetesen Ignác Rózsa keresztapja volt, mintázta *Az elsodort falu* rossz magaviseletű, iszákos papját, Farcády Jenőt (Ignác 1975: 64).

Jelen dolgozat tehát az előző két irodalomtudományi vizsgálat után azt próbálja felderíteni, hogy miért és miként alakult ki a szülővárosban egy erőteljes Ignác Rózsa-emlékezet. Dolgozatom fő adatközlője Gödriné Molnár Márta, aki a rendszerváltás után tulajdonképpen kezdeményezte azt, hogy a városban megemlékezzenek az írónról mint híres szülőtről. Ő mesélt a kultusz felépítésének a lépéseiről, a nehézségekről, a különböző emlékezet-elemek történetéről. A vele készített interjú mellett nagy segítségemre volt az a két emlékkönyv, amelyeket Ignác Rózsa tiszteletére vagy rá emlékezvén adtak ki. Ezek is tartalmaznak olyan információkat és adatokat, amelyek pontosabbá tették az elemzésemet. Harmad-sorban azokra az Ignác Rózsa emlékszobában és az internetes archívumokban található újságcikkekre is alapoztam, amelyek leírják és bemutatják a különböző, Kovásznán szervezett eseményeket, mint például az emlékszoba megnyitása vagy a szoborállítás. A fontos elméleti és kutatástörténeti kérdések, használatos fogalmak tisztázása után ezek kerülnek bemutatásra.

3. Kutatástörténeti kérdések – Az emlékezet

Az emlékezés, megemlékezés a tiszteletadás egy formája, amelyet az emberek már hosszú idők óta gyakorolnak. Ez a gyakorlat segít megőrizni egy családtag, barát, olyan személy emlékét, aki hatással volt az életünkre. Továbbá: nem csak szűk körben lehet emlékezni. Családi összejöveteleken, családi ünnepeken, nagyobb találkozásokon, istentiszteleteken, ha pedig egy tágabb körben ismert és elismert emberről van szó, akkor külön ebből az indítástól szervezett eseményeken, ünnepi megemlékezéseken, iskolai rendezvényeken, rangos meghívottakkal, elegáns beszédekkel, patetikus hangulattal. Ezeknek az eseményeknek minden esetben céljuk az, hogy az adott személy munkásságának hitelt adjanak, hangsúlyozzák azt, hogy érdemes rá figyelni, vele foglalkozni és emellett az is, hogy lokális vagy regionális hagyományt teremtsenek. A következőkben ezeket a kérdéseket próbálom meg körbejárni, fogalomtisztázás és elméleti megalapozás céljából.

Keszeg Vilmos 2020-as tanulmányában a biografikus emlékezet alakzatait, gyakorlatait és rendszereit taglalja. A tanulmányban Maurice Halbwachs emlékezetfelfogásáról kiemeli, hogy az emlékezés társadalmi cselekvés, az emlékekkel az egyén rendelkezik, de ezek a társadalmi kommunikációban kerülnek mozgásra. A társadalom szabályozza az emlékek mozgását és keringését, megakadályozza ezek elfelejtését és torzulását. Ebből kiindulva az emlékezés identitást és csoportidentitást termel, az egyén eszerint integrálódik a társadalomba, ennek csoportjaiba, amelyek értékrendeket termelnek és így ritualizálódnak. Így, ha valamilyen emlékeknek a felidézésére nincs társadalmi keret, az kihull az emlékezetből (Keszeg 2020: 380). A mi témánk esetében azért lehet ez releváns, mert Ignác Rózsa alakja hosszú ideig csupán az őt még kislánként ismerő kovásznaiak emlékezetében élt, írásait irredantaként bélyegezték meg, így ezek megjelenésük után nem is kerülhettek a kovásznaiak kezébe, illetve ha mégis hozzájutottak Ignác Rózsa-kötethez, titokban olvashatták, nem kerülhetett nyilvánosság elé, hogy a tulajdonukban van. Ezért a társadalmi, a csoportidentitás, illetve a kollektív emlékezet kialakítása Ignác Rózsa személye körül egészen a rendszerváltás utánig húzódott, amikor elkezdődhetett mindannak a felelevenítése, amit jelen esetben a kovásznaiak az ott született színész-írónról tudtak. Ebben az esetben az epizodikus emlékezet aktiválódik, hiszen ezek az idős emberek, akiknek esetleg volt szerencsájük személyesen ismerni Ignác Rózst, esetleg hozzátartozóiktól hallottak róla, személyes tapasztalásokat alakítanak emlékké, és az ezekhez való személyes kapcsolatuk az, amely hitelesíti a forrásokat, ahonnan ezek erednek. Az epizodikus emlékezet esetében a személy sokszor újraéli az adott helyzetet, tudja, mikor és hol történt az esemény, az elmesélése pedig első személyben történik (Csibra 2019: 46). Ez a megközelítés esetünkben azért érdekes, mert az egész Ignác Rózsa-emlékezet helyi megalapítója és kezdeményezője, Gödriné Molnár Márta tanárnő is a személyes tapasztalataiból és emlékeiből indul ki akkor, amikor célként tűzi ki az író emlékének felélesztését Kovásznán, minthogy személyes kapcsolatok is fűzték hozzá, illetve a 70-es években személyesen is találkozott és beszélgetett vele.

„Az emlékezés a társadalomról való tudás használatának módja. Az emlékezési gyakorlatban az elődök emlékével és tapasztalataival való együttélés kényszere és igénye, egy adott helyzet megoldására való törekvés érvényesül. Az emlékezési habitusok környezet- és korszakfüggőek” (Keszeg 2020: 832) – írja Keszeg Vilmos a fennebb már említett tanulmányában. Ennek alapján az emlékezés során szerzünk tudomást, illetve adjuk át saját tudásunkat másoknak egy adott helyzettel, problémával kapcsolatban, amit megoldani is az alapján akarunk és kényszerülünk, ahogyan elődeink már korábban megtették, így végigjárva a már kitaposott utat. Ez a kijelentés azzal is párhuzamba állítható, ahogyan egy írás, fentmaradt dokumentum alapján rekonstruáljuk a környezetünket, azokat a helyzeteket, amelyekkel felmenőinknek szembe kellett nézniük. Erről tesz említést a kovásznai nyugalmazott lelkész felesége egy, a *Művelődésben* megjelent cikkben: „A régi nőszövetségi tagok, az idősebb nénik ráismertek az emlegetett személyekre, terekre. Nagyon-nagyon lelkesen látogatták az olvasókört és úgy láttam, hogy egy kicsit a városba is kiviszik az író nő hírnevét. Összeültek valahol kézimunkázni, valamelyik néninél és beszélgettek Ignác Rózsáról [...]” (Hegyeli 1996: 29).

Azokat az emlékezési alakzatokat és tartalmakat, amelyek az egyén életpályájának eseményeit örökítik meg, valamint azokat a gyakorlatokat, szokásokat és rítusokat, amelyek egy egyén életének egy epizódját vagy életpályáját idézik fel valamilyen céllal, Keszeg Vilmos összefoglaló néven biografikus emlékezetnek nevezi. Ez az alapelv a társadalmat és a kultúrát az egyén életpályájának keretében, az egyént pedig a társadalomhoz és kultúrához való kapcsolódásában, a társadalom emlékezési gyakorlatán keresztül teszi láthatóvá. Ez a terminus összesen négy implicit állítást tartalmaz, amelyeknek fényében a biografikus emlékezetet értelmezni lehet és kell: 1. az egyén élete összefonódik a társadalommal és a kultúrával, 2. az egyén életének eseményei továbbélnek az emlékezetben, 3. a társadalom folyamatosan felidézi és kommunikálja az egyén emlékét, 4. az emlék felidézése jelentést kapcsol a biografikus eseményhez (Keszeg 2020: 389). Ez a meghatározás az alapja annak, ahogyan és amilyen szempontok alapján megvizsgálhatjuk Ignác Rózsa kovásznai emlékezetét, illetve azokat a mozzanatokat, amelyek szerint ez felépül és él. A meghatározásban emlegetett személy a mi esetünkben maga Ignác Rózsa, a társadalom és kultúra pedig lokálisan értelmezendő, Kovásznára szűkítve. A dolgozatom során természetesen említék a városon kívül eső helyszíneket és személyeket is, de ezeknek a kötődései mind egyetlen pontba koncentrálnak, amely az író és a szülőföld. Az emlékezet alapja egyaránt lesz majd személyes tapasztalatokra alapozó, illetve szemantikus is, amely a kész tényekre alapoz, azoknak a segítségével hoz létre eseményeket, azokból kiindulva emlékezik meg az egyénről.

Ezen a ponton nem kerülhetjük el a lokális emlékezet körülhatárolását sem, hiszen esetünkben egy helysége összpontosul a kutatás.

Tanulmányában Arjun Appadurai kijelenti, hogy a lokalitás legfőképpen kapcsolatokat és kontextusokat jelent, amit a társadalmi közvetlenség érzete, az interaktivitás technológiái és a kontextusok közti kapcsolat hoz létre. Kitér a

különböző jegyekre, építményekre, amelyek egy személyt vagy teret az adott lokalitás szubjektumává vagy anyagi tartozékává tesznek. Ugyanakkor fontos kiemelni azt, hogy a kisebb – jelen esetben a falusi, kisvárosi – társadalmak nem fogják adottnak tekinteni a lokalitást, azaz meg kell teremteni azt. A lokalitás létrehozása nem egy magától értetendő folyamat, amely az idetartozás vagy helyiség érzet megélésében csúcsonylik ki, hanem szükség van különböző lokális szubjektumokra, akikhez kapcsolódni lehet és érdemes, ezek pedig magukon viselik a lokalitás jegyeit (Appadurai 2001: 3–6).

Ezeket a gondolatokat rávetítve a mi témánkra észrevehetjük, hogy azok az erőfeszítések, amelyek Ignác Rózsa emlékezetét hivatottak fenntartani szülővárosában, mind azokra a jegyekre alapoznak, amelyek őt a lokalitás szubjektumává teszik (Kovázna mint szülőfalu, a szülőfalu szeretetének explicit vagy implicit megjelenítése; például első regényének főszereplője, Kovács Ilona is a Kovásznához közeli faluból, Cófalváról származik). Ehhez pedig mind húsz évvel ezelőtt, mind ma kapcsolódni tudtak a helybéliek.

A lokális emlékezet vizsgálatakor nem kerülhető meg a történelem, ezen belül is a lokális történelem. Az országtörténeten belül a lokális történelem egy olyan teret hoz létre, amelyben az autodidakták érvényesülni tudnak, ezáltal pedig a helyi történelem termelői lesznek (Keszeg 2015: 372). A lokális történelem narratív emlékezési alakzat, amely egy lokális közösség múltját, az őt ért, megélt élményeket, az események kontextusát a lokális közösség perspektívájából és számára jeleníti meg. Emellett új lokalitást is teremt, amelyben a múltbéli társadalmi viszonyok és kapcsolatok motiválják a jelenbéli viszonyokat, általa a mindennapi életben helyet kap a múlttal, az elődökkel való kapcsolattartás. Értelmezi a múltat, tanulságokat fogalmaz meg, tárolja egy közösség múltját, korszakokat azonosít egy közösség múltjában. A lokális történelem előállítás és napirenden tartása, felidézése lokális intézményeket, szerepeket és rítusokat, szokásokat és érzelmeket hoz létre, illetve működtet, tart fenn (Keszeg 2015: 372–374). A mi esetünkben a lokális emlékezet központjában Ignác Rózsa áll. A színészet és az írás méltóvá tette őt arra, hogy beíródjon a város lokális emlékezetébe, hogy emléknapokat szervezzenek a születésnapján, hogy emlékszobát rendezzenek be neki, hogy utcát, termet nevezzenek el róla.

Az emlékezet alakzatait Jan Assman határozza meg. Ezek az alakzatok az emlékezetet biztosító, fenntartó eljárásokat, kulturális eszközöket és formákat, az emlékéllátás médiumait, nyelvét és műfajait foglalják magukba. Az emlékezet tárgyai konkrét időhöz, térhez és csoporthoz kötődnek, rekonstruktívak, tehát újra létrehozhatóak, ezáltal pedig újra megélhetőek. mi esetünkben Ignác Rózsa szülőháza, lakóháza, sírja azok a helyek, ahol az emlékezet ráépül a valóságra, hiszen a múltban élt személy már mind megfordult ezeken a helyszíneken, sőt, ezek fontos pontjai az életének. Assman szerint egy csoport számára fontos olyan helyszíneket teremteni, amelyek a csoport identitásának szimbólumait és az emlékezés támpontjait is kínálják (Assman 2013: 40). Az a társadalmi csoport, amely emlékezőközösségként

szerveződik, leginkább a sajátossága és tartóssága szerint őrzi a múltját. Ennek értelmében megkeresi azokat a jellemzőket, amelyek elválasztják a többi csoporttól (Assman 2013: 40–41). Az emlékezetben a múlt sohasem önmagában őrződik meg, csupán azok a részletek maradnak fenn, amelyeket az adott társadalom értékesnek tart arra, hogy megőrizze (Assman 2013: 43).

4. Ignác Rózsáról

„Kovászna szépíró keveset termelt, a kevés közül a legnagyobb Ignác Rózsa” (Szabó 2020: 227). Ignác Rózsa 1909. január 25-én született Kovásznán, szülei Ignác László református lelkész és Makkai Kornélia. A hattagú család legkisebb gyermeke. Szülőhelye nyomot hagyott életén, munkásságának és a teljes életművének Kovászna az egyik sarokköve. 1918-ban Fogarasra költöztek a családjával. Ahogy *Papírmalom* című regényéből kiolvasható, Fogaras új ismeretlen közeget jelentett, míg Kovászna az elvesztett Éden (Szabó 2020: 221–223). Középiskoláit a Kolozsvári Református Kollégiumban végezte. Édesapja halála után 1928-ban telepedett ki Magyarországra özvegyen maradt édesanyjával együtt, a kor viszontagságai miatt, a jobb megélhetés reményében.

1931-ben végezte el a színiakadémiát Budapesten. Kiemelkedő és sokoldalú tehetség volt: színész, újságíró, meseíró, műfordító és színpadi szerző. „A színpadon szépséges dáma volt, íróként munkamániás, aki szépelgés nélkül ábrázolta a huszadik századi kisebbségi magyar sors tragédiáit. Erkölcsi mércéit sosem tagadta meg” (Sándor 2020: 252). 1935-ben hozzáment első unokatestvéréhez, Makkai Jánoshoz, majd ugyanabban az évben, december 16-án született meg fiuk, Makkai Ádám. Ignác Rózsa férje fiatalkorában jobboldali elveket vallott, de lassan kiábrándult a német ideológiából. 1940-ben, első amerikai útja után a Szabad Magyar Rádió főszerkesztőjeként dolgozott. 1941-ben elvált feleségétől. 1944. március 19-én, amikor a németek bevonultak Magyarországra, Makkai János volt a negyedik ember, aki szerepelt az elfogandók listáján. 1945-ben a kommunisták letartóztatták és két hónapot ült börtönben. 1946-ban sikerült kiszöknie az országból, Amerikába menekült. Ignác Rózsa nem volt hajlandó elhagyni Magyarországot. 1931 és 1939 között egészen a bécsi döntésig a budapesti nemzeti színház tagja volt. Ebben a korszakban már íróként is tevékenykedett, egy olyan nemzedék tagjaként, aki átélte a két világháború közötti időszak nehézségeit (Kisgyörgy 2020: 16). 1939–1940-ben a budapesti *Színházi Magazin* párizsi tudósítójaként tevékenykedett.

Élete során megjelent utolsó két regénye az *Urak, úrfiak* és a *Mámoros malom*, ezek 1947-ben kerültek kiadásra. Az 1949-től 1955-ig tartó korszakban a román irodalom alkotásait, Sadoveanu műveit fordította. A legfontosabb műveit a sztálinista elnyomás éveiben írta. Ezek az *Ünnepi férfiú* és *A vádlott*. Ignác Rózsa nem volt hajlandó ellenforradalomnak minősíteni az 1956-os forradalmat, ezért nem kapott életmű szerződést, így csakis ifjúsági regényeket írhatott. Az összes ifjúsági regénye allegóriaként szolgál és mindegyikből kihallatszik az '56-os forradalom visszhangja. Közülük a legfontosabbak a *Torockói gyász*, *Az utolsó daru* és az

Orsika. Ezek a művek tanúskodnak Ignác Rózsa szépírói tehetségéről is, hiszen amit nem lehetett leírni felnőtteknek felnőtt nyelven, a cenzúra örökké figyelmes tekintete alatt, azt átírta cenzúrabarát, ifjúsági olvasmánynak. Így lettek a törökökből oroszok, a torockói bárókból az elnyomók, a magyarsághoz visszatérő janicsárokból a kommunista párt elveiből kiábrándul ifjúk (Makkai 2020: 26–27). A kommunista rezsim mindenáron háttérbe akarta szorítani, és sikerült is abban a periódusban az ismeretlenség fátylát ráborítania, hiszen egy olyan íróról volt szó, aki a trianoni döntés után a Kárpátokon túlról elszakított magyarok sorsának felmutatásával akarta Európa lelkiismeretét felrázni (Gödriné 2020: 32).

Hazaszeretete törhetetlen volt, ahányszor tehette, hazlátogatott Erdélybe. Sosem érezte teljesen otthon magát Magyarországon, mindig kívülállóként, bevándorlóként tekintett magára. Egyik amerikai útja során, amikor megkérdezték, hogy miért nem telepszik ki, azt nyilatkozta: „Rendkívül kevés ember van a világon, aki kétszer cserél hazát” (Makkai 2020: 27). Ignác Rózsa nem vállalt semmiféle politikai kötelezettséget, egyetlen és töretlen elkötelezettsége anyanyelve iránt volt.

Életének 71. életévében halt meg budapesti lakása közelében autóbusz-balesetben.

5. Ignác Rózsa regényeinek recepciója

A román szocializmus időszaka nagyban megakadályozta Ignác Rózsa műveinek elterjedését Erdélyben, irredentizmussal vádolták a román-magyar kapcsolatok ábrázolása miatt. Tanúsítja ezt már az első megjelent könyve is, az *Anyanyelve magyar* (1937), ahol részben saját kolozsvári diákéveire alapozza a történetet, a főszereplőt, Kovács Ilonát pedig saját magáról mintázza. Ez nyilvánvalóvá válik az *Ikerpályáimon* (1975) című kötetének elolvasása után, amely tulajdonképpen visszaemlékezés fiatal éveire.

Az *Anyanyelve magyar* Ignác Rózsa első regénye, sok fontos önéletrajzi utalással, saját tapasztalattal tarkítva. A regény cselekménye az 1920-as évek Erdélyében, Kolozsváron játszódik, ahol a Székelyföldről származó, éppen érettségi előtt álló Kovács Ilona éli mindennapi életét.

A regény megjelenési évében Egyed Zoltán így méltatja az irodalmi életbe éppen belépő írónőt és regényét: „Elolvastam s jelentem: új magyar regényíró született! Ebben az új magyar regényben ott reszket sok olyan új probléma, sok olyan újfajta ember, sok olyan új érzés, amit mi idehaza sokan nem ismerünk. Nehéz róluk beszélni, meg kell velük ismerkedni” (Egyed 1937: 73). A cikk írója itt éppen azt a másságot emeli ki, amit Erdély akkori helyzete, a hatalmi viszonyok változása, illetve az új társadalmi kérdések, ideológiák hoztak felszínre.

A *Nyugaton* jelenik meg az a cikk, amelyben Illés Endre ismerteti a regényt. Szót ejt arról, hogy az első regények általában mesterkéltnek tűnnek, túl szabályosak. Ezekkel a sztereotípiákkal állítja szembe Ignác Rózsaét: „Ignác Rózsa könyve nem ilyenfajta »elsőregény«. Ez a munka - az átfinomíthatlan, nagy bőségű nyersanyag regénye. Hihetetlenül sokféle embert ismer ez a fiatal írónő,

s mindegyikről sokat tud. [...]Valami artériás nyugtalansággal és nyomással vetíti ki magából az írás közben emlékeit: buggyanva ömlik és torlódik egymásra a sok részlet. Nem tud rendet tartani közöttük, nem ismeri a mértéket, dinamikája nyugtalan és szabályozhatatlan” (Illés 1937: 446). Arra világít rá tehát, hogy milyen sokat és sokfélét akart mondani a regény, az író látszólag bele akarta szőni minden kapcsolatát, tapasztalatát és ezáltal elmesélni azokat a nehézségeket, amiket a két világháború között éltek át a pályaválasztás előtt álló magyar fiatalok. Illés szerint emiatt válik kissé zsúfolttá mind a regény cselekménye, mind pedig a szereplőhálózata.

Az említett két cikk inkább az író képességeire, mint a regény értékére, gondolataira próbál rávilágítani. Kántor Lajos szerint „Több, mint hatvan év távlatából mérlegre téve elmondható: az *Anyanyelve magyar* jelentősebb könyv, mint amilyen jó regény, noha kétségbevonhatatlan regényírói erényeket is felmutat” (Kántor 2018: 188). A *Száz év kaland* egyik szerzője szerint Ignác ezen regényének (és más helyzetrajzainak egyértelműen helye lenne) a magyar irodalomtörténetekben. Vallasek Júlia a regény jelentőségét a következőképpen magyarázza: „elsősorban nemzedéki jellegéből fakad, illetve abból, hogy egy olyan témát ír meg, olyan szemszögből, amellyel igen keveset foglalkozik a teljes két világháború közti erdélyi magyar irodalom: a fiatal nemzedék pályaválasztásának, identitáskeresésének kérdését az új impérium alatt” (Vallasek 2020: 114). A regény kiemelkedő erénye így leginkább a téma és az a társadalomábrázolás. A szerző kiemeli a regény életrajzságát, hiszen több, az *Anyanyelve magyarban* leírt epizód megjelenik az író visszaemlékezéseiben is.

F. Komáromi Gabriella szerint Ignác Rózsa túlzás és elfogultság nélkül tarthatjuk a gyerekeknek, kamaszoknak és ifjúságnak címzett történelmi regényei alapján a műfaj egyik legigényesebb alkotójának. A magyar történelem több századában is otthonosan mozgott, és ami ennél is fontosabb, az olvasóját is bevonja ezekbe az utazásokba: a török időkbe (*Orsika*), Rákóczi századába (*Hazájából kirekesztve, Torockói gyász*) vagy akár a reformkorba (*Róza leányasszony*) (F. Komáromi 1981). F. Komáromi Gabriella 1981-es tanulmányát átemelték a 2009-ben megjelent első Ignác Rózsa-életrajzi könyve, ahol az író fia, Makkai Ádám a következő lábjegyzettel látta el: „Ez a recenzió még majdnem egy évtizeddel a »rendszerátalakítás« előtt jelent meg. A szerző nem írhatta meg, hogy I.R. »ifjúsági regényeinek« java része álfjúsági regény. Ezért a következtetés, hogy ezek a regények gyerekeknek túl felnőttes ízűek, felnőtteknek meg túl »mesések«” (Makkai 2009: 360).

Kántor Lajos *A vádlott* című, 1999-ben kiadott posztumusz regény előszavát idézi, amelybe Jókai Anna így ír: „Az irodalom történetéből agyonhallgatással próbálják kitörölni. A politikai diktatúra a politikai vétkeket néha – kellő vezeklés után – megbocsátja. A világlátás másságát azonban soha.” (idézi Kántor 1999: 98.)

Ignác Rózsa *Ünnepi férfiú* című, szintén posztumusz regényéről Szabó Magda is írt recenziót, amelyben ő is az író nagyságát méltatja: „Ignác Rózsanak

meg kellett halnia ahhoz, hogy hivatalosan is ki merjék mondani róla, milyen jelentős alkotó volt, s ha befejezheti és elkészülte idején ki is adhatja az *Ünnepi férfiút*, valószínűleg merőben új örvényt vág a magyar széppróza mezőnyében. Ám műve így, csonkán is remeklés, mint az antik szobrok, mint a szamothrékei Niké, nem látható, mégis érzékelt lebegésével, amelynek még arra is van ereje, hogy köntöse ráncaiba fogódzva mi is vele szálljunk” (Szabó 1990). Szabó Magda írásából nem lehet nem kihallani a szépirodalmi hangot, amellyel patetikussá, fennköltté teszi a recenziót. Ez az írás is Kántor Lajos korábban említett kijelentését támasztja alá, hogy Ignác Rózsának méltó helye lenne a magyar irodalomtörténetben.

Az Ignác Rózsa-regényekről írt recenziók többnyire pozitívak, főleg azok, amelyek az utóbbi évtizedekben születtek, a szerzőik pedig szinte kivétel nélkül felróják a magyar irodalomtörténet-írásnak azt, hogy az író nő neve egyáltalán vagy csak nagyon rövid szócikkekben jelenik meg a kiadványokban.

6. Ignác Rózsa életének terei

A kutatás szempontjából érdemes néhány szót ejteni Ignác Rózsa életének azon helyszíneiről, ahol hosszabb időt töltött, illetve ahol életének fontos mozzanatait élte át. Születésének és élete első kilenc évének helyszíne Kovászna, eköré szerveződik a jelen dolgozat. A többi helyszín további kutatások témája lehet. A második helyszín Fogaras, ahová családjával költöztek, miután lelkész édesapját oda szólította a kötelesség. Fogarasi éveire úgy emlékszik, mint a gyerekkori magányra, ahol szülei nélkül, könyvek társaságában töltötte a legtöbb időt: „Olvastam, amikor csak nem játszhattam sem szerepet, sem játékból való játékot. Ha magamra maradtam, s ez egyre gyakrabban előfordult, mert a szüleimet a közélet elvonta tőlem. Gyűlölve gyűlöltem a Közéletet. A mi közéletünk abból állott, hogy szüleim megállás nélkül másokért tevékenykedtek, rám fordítható idejük alig maradt” (Ignác 1975: 68). Fogarason a Magyar Közösségi Házban termet neveztek el az író-színésznőről, a parókián is őrzik az emlékét. Gödriné Molnár Márta a vele készített interjúban részletezi a templom szépségét, amelyet egy Ignác Rózsa tiszteletére szervezett kiránduláson is megtekintettek: „Akkor innen mentünk Fogarasra, hiszen ugye 1919-től ott laktak. Fogarason gyönyörű szép régi templom van. [...] Akkor már a lelkész, a volt bikfalvi lelkész került oda. Ott megnéztük a templomot, magyarázott a tiszteletes úr. Akkor megnéztük a Bethlen Kata sírját, amelyet Rózsa néni szervezésében a diáktársakkal gondozott, ápolt, és koszorút akartunk elhelyezni, de azt mondták, hogy ne oda tegyük, mert nehogy elveszzen, akkor bevittük a templomba, hagytuk a koszorúkat, az egyiket, s a másikat pedig a Ignác László sírján helyeztünk el.” Ignác Rózsa édesapja Fogarason hunyt el, innen kellett Budapestre költözniük az édesanyjával. Közben Kolozsváron végezte el a középiskolát, ahol Wass Alberttel is interakcióba került, aki egy évvel járt fölötte. Önéletírásában azt is elmeséli, miképpen látogatták meg a „Donát úti remetét” (Ignác 1975: 138), Reményik Sándort: „A kertben, fonnyadó rózsák, dércsípte tulipánok között egy férfi sétált. A csöngetésre (a csöngő a kapu

fölött csörömpölt) összerezzen. Megállt. Meg is ingott kissé. Aztán mintha félne, oly lassú, óvatos léptekkel odajött a kapuhoz az ideges, szikár, magas alak” (Ignác 1975: 140). Sajnos, az író végzős tablója annyira megrongálódott, hogy nem lehetett helyreállítani, meséli az interjúalanyom: „Az ő tablóját nem tudták restaurálni. Volt egy nagyon jó restaurátor, egy idősebb tanárember, és a Wass Albertékét, és ezeket a régieket, mind ő restaurálta, s a Rózsa néniékét nem tudta. Úgy látszik... szóval nem lehetett azt, és nagyon hiányoltam és sajnáltam.” Budapesten 1949-től haláláig az Irinyi József utca 43. szám alatt élt, ezt az épületen elhelyezett emléktábla jelzi. Ignác Rózsa sírja az Új Köztemető 63-as parcelláján található, székelyföldi származását kopjafa jelzi, amelyen a következő felirat áll: „Kit miben elhívott az Úr, abban legyen hű.” Ez volt az író életének vezérmondata, amelyet a Bibliából választott (Makkai 2004: 91).

Az író életének helyszínei közül csak a legfontosabbakat igyekeztem kiemelni, illetve utalni arra, hogy ezeken a helyeken hogyan őrzik, ha őrzik, az ő emlékét. Jelen kutatás ezekre nem terjed ki, ezért csak az adatközlőm és néhány sajtóban megjelent cikk nyújtott kapaszkodót, amelyekre a kijelentéseimet alapozom.

7. Az Ignác Rózsa-emlékezet szerveződése Kovásznán

E bevezető után szót ejtek Ignác Rózsa Kovászna-leírásairól, illetve azt járom körül, hogy milyen elemei vannak itt az emlékezetnek, ezek hogyan és ki(k) által szerveződtek meg.

7.1. Ignác Rózsa Kovásznája

Szabó Etelka nyugalmazott kovásznai magyartanár jelenleg is Kovászna városának monográfiáját készíti, amelyben kiemelt helyet foglal el Ignác Rózsa személye. A 2019. szeptember 21-én, az író születése 110. és halála 40. évfordulójának alkalmából megszervezett konferencián a tanár bemutatta azt a részletet a készülő műből, amelyben összegyűjti és kommentálja Ignác Rózsa Kovásznáról tett kijelentéseit.

Kovászna képe megjelenik az író visszaemlékezéseiben, kisprózáiban, a vele készült interjúkban, újságcikkekben és nem utolsósorban a fő műveiben. Szabó Etelka meglátása szerint az emlékezést egyfelől a gyermeki rajongás szikrái ékesítik, másrészt a felnőtt ember racionalizmusa, kritikája, reális rálátása egyensúlyozza. Ezt a kettősséget *ignáczrózsaiságnak* nevezi, amelyben kicsúcsosodik az író egyénisége (Szabó 2020: 220).

Ignác Rózsa életművében Kovászna szimbólummá nővi ki magát, Szabó Etelka pedig ezt a szimbólumot, a Kovászna-élményt vizsgálja. A tanulmány Kovásznát mint behatárolt teret és az itt élő közösséget veszi fókuszba, illetve azokat a legfőképpen az *Ikerpályáimon* című önéletírásban megjelent nyelvi képeket, amelyekkel Ignác Rózsa szülőfaluját illette. Célja, hogy végigkövesse, mit adott

Kovászna az írónőnek és mit kapott Kovászna az írónőtől (Szabó 2020: 220). A következőkben Szabó Etelka tanulmányának pontjait mutatom be és egészítem ki néhány saját meglátással, szemponttal.

„Falusi késő barokkban épült a kovásznai parókia. Tágas, ötszobás ház, oszlopos tornác előtte. Tornácpárkányon, fehérre meszelt oszlopok között virágos ládák. A fákkal beültetett kerten csermely csöpörgött át: felhőszakadáskor köveket hengergető hegyi patak. A vízre néző háromablakos hálósobának mindig nyirkos a fala” (Ignác 1975: 9). Ez az első mikrokörnyezet, amelyben Ignác Rózsa kislánykorát töltötte, ahol beszélni, írni tanult, az a hely, ahová a későbbiekben többször is visszalátogatott. A szülőházhoz szorosan hozzátartozik a mintegy 30 méterre álló templom, a szomszédos kántori lak: „Kertünkkel szemközt a jókora templomot várfal övezte. A várfalon belül a kert volt a Paradicsom” (Ignác 1975: 9). A gyermek írónő a most Kovászna-Belváros Református Egyházközség templomának kertjét úgy látta, mint a paradicsomot, a benne ágaskodó két fa pedig a tudás és az élet fája, a kertben gyomláló fekete réklis és szoknyás harangozó néni pedig maga a halál. A kovásznai paplak és környéke a gyermeki képzelet kiszínezett és elképzelt másaként él a már felnőtt írónő gondolataiban is.

A szülőház és a templom biztonságából kilépünk Kovászna utcáira: „Gyönyörű fekvésű szülőfalumról – s mert a felnőttektől bizonyára bírálni is hallottam – titokban elismertem, hogy csúfacska is. Tűzpiros cserepekkel fedett hófehér falú házsorai hosszan szegték a vagy csülökig sáros, vagy bokáig poros utcák oldalát, fel egészen a haragoszöld fenyőrengetegig. Volt ezért ilyen-olyan járdája is az előkelőbb, a fürdőtelepecske részen” (Ignác 1975: 30). Kovászna kettősségét tárja itt elénk: a szépséget a fenyőkben, a szépen berendezett parkokban, amelyek a vendégházak környékét jellemezték, ahová, ahogy a helybéliek mondják, fürdővendégek érkeztek és a sáros, poros utcákat, amelyeken a köznép szekerei jártak. Visszaemlékezésében az írónő a Pokolsárt, Kovászna legfontosabb, egyedülálló természeti látványosságát is megemlíti: „És a piac közepén rotyogott a világ unica: az öt négyzetméteres vulkáni lyuk iszaphányó vizével. Pokolsár névre hallgatott, ha füle lett volna, de inkább hangokat adott szája nélkül is: örökké zúgott, fortyogott” (Ignác 1975: 30). A pokolsárban már nem fürdenek gyógyulás céljából, de ez a földből kitörő széndioxidos gázfürdő még mindig bugyogtatja a vizet, amely mára már csak turisztikai látványosság. A település más fontos pontjait is emlegeti: a borvízkutakat, a Karácsony-patakát, a Doh környékét, Vajnafálvát, a Tündérvölgyet. Ezekre a helyekre a kovásznaiak ma is kijárnak, mint egy híd kötik össze az olvasót az írónővel, aki költői eszközökkel írja le a városrészeket, amelyeket kisgyerekként ismert.

A székely temperamentumot írja le, amelyet élete első éveiben megismerhetett. Első szavait a kovásznai székely nyelvjárást beszélőktől leste el, kreatív, találékony népként említi őket: „Kovászna a borvízkutak hazája. A szőlő még csenevész formájában sem terem meg ezen a vidéken. Talán ez az oka, hogy a bort kedvelő bortalan székely nép a vastartalmú, pezsgő, szénsavas ásványvizet nevezte

el borvíznek. Ebből is látszik, milyen szerény nép a székely. Ha nagyzóló nép lenne, bátran mondhatna borvíz helyett pezsgő víznek is” (Ignác é.n.: 93–94). Ez után a leírás után személyesebb hangvételre vált, felelevenedni látszanak a gyerekkori emlékek, a szülőföldjéhez való kötődése és a leírást ekképpen zárja: „Nekem szülőfalum” (Ignác é.n.: 93–94). Szabó Etelka szerint ebben a megoldásban Kovászna a mindenkori szülőföld szimbólumává válik (Szabó 2020: 222).

„Ignác Rózsa Zágonja Kovászna” (Szabó 2020: 226) – fogalmaz Szabó Etelka említett tanulmányában. Nem véletlenül azonosítja az írónt Mikes Kelemennel, hiszen nemcsak az közös kettőjükben, hogy a mai közigazgatási határokat nézve ugyanabból a megyéből származnak. Mikes és Ignác is távol kényszerültek élni hazájuktól, bár az író-színész, amíg tehetette, kedvére hazlátogatott erőt meríteni írásaihoz, vagy csak pihenni is hazajárt néha. A tanulmány szerzője megjegyzi, míg Ignác Rózsa életében Kovászna a szülőföld, Kovászna életében Ignác Rózsa azon kevesek egyike, akik a szépirodalomban megjelenítik a települést és annak lakóit. Kovásznáról számos útirajz, tudományos munka készült, szépirodalmi szövegekben viszont annál kevesebbszer jelenik meg (Szabó 2020: 227).

7.2. Az emlékezet kútfeje

A következőkben arra figyelünk, hogy az idők során hogyan alakult az író helye a város kulturális életében, kik voltak ennek a facilitátorai, esetleg akadályozói, hogyan jöttek létre emlékhelyek, hogyan határozták meg az ünnepek lebonyolításának időpontját, kik voltak ezek pártfogói, kik voltak a meghívottak, hogyan jelent meg mindez a sajtóban és a világhálón. Ezeknek az információknak a Gödriné Molnár Márta nyugalmazott magyartanárnővel készített interjú, a két kiadott Ignác Rózsa-emlékkönyv segítségével jutottam birtokába.

A kovásznai Ignác Rózsa-emlékezet kezdeményezője és máig fő életben-tartója kétségkívül Gödriné Molnár Márta nyugalmazott irodalomtanárnő. Természetesen minden helyzetben akadtak segítők, akik az ötletek kivitelezésében mellálltak, de ő volt az, aki Ignác Rózsa iránti tiszteletéből és tulajdonképpen rajongásából kiépítette azt az emlékezőközösséget és rendszert, amely által Kovászna egyik nagy szülőtte nem veszett a feledés homályába. „[...] Hát először írásban találkoztam [Ignác Rózsával], és hallásban, mert ugye a családban ismerték, édesanyámnál két évvel volt idősebb, együtt jártak óvodába... [...] Sokat hallottam tehát édesanyámtól és nagyszüleimtől róla, Rózsa néniről” – meséli a tanárnő. Egy rokon segítségével, aki kapcsolatban állt az író unokahúgával, Kökény Ágnessel, 1976-ban személyesen is megismerhette Ignác Rózst, akit csak Rózsa néniként emleget. „Hát a szívem úgy vert, hogy ugrott ki örömeben” – emlékezik vissza a találkozás pillanataira a tanárnő. Ajándékba kapott az íróntól egy antikváriumtól visszavásárolt *Torockói gyász*-példányt, amelyet dedikált is.

A tanárnő tulajdonképpen az Ignác Rózsa iránti szakmai és emberi csodálatát és tiszteletét próbálta kivetíteni a kovásznaiakra, akik számára kevésbé volt ismert az író személye. A regényeit olvasva vált világossá számára az a

példátlan hazaszeretet és -tisztelet, amelyet sokan hangsúlyoznak, amikor Ignác Rózsáról beszélnek: „[...] mert annyira magyar Rózsa néni, hogy minden magyar példát vehet róla. És annyira a szívügye a magyarság, a nemzet, az együtt gondolkodás [...] Tehát minden regényéből ez csendül ki, a nemzet. [...] És akkor vádolták ugye reakcióval s antiszemitizmussal, de hát az igaz, amit leír az *Anyanyelve magyarban is*.” Ezekből a szavakból kiolvasható az az elfogultsággal vegyülő tenniakarás, amely párhuzamba állítható Ignác Rózsa azon törekvéseivel, hogy Kovásznát szeretne volna minél több emberrel megismertetni, adatközlőm pedig Ignác Rózsát akarta és akarja mindenkihez, de legfőképpen a kovásznaiakhoz közelebb hozni. A tanár nő törekvései eredményesek voltak, az ő kezdeményezésére áll szobor, van emlékszoba és tartanak emléknapokat a városban.

Gödriné Molnár Márta tanár nő pedagógiai I-es fokozati szakdolgozatát Ignác Rózsa műveiről írta *Szülőföldélmény Ignác Rózsa műveiben* címmel, amelynek bővített és áttolgozott változata a 2009-ben megjelent Ignác Rózsa emlékkönyv egyik alaptanulmánya a Makkai Ádámé és a Gazda Józsefé mellett (Neményi 2009: 11–253).

7.3. A kezdetek – Ignác Rózsa Irodalmi Klub

Az első, Ignác Rózsáról elnevezett kulturális szerveződés, tulajdonképpen az emlékezet első eleme az Ignác Rózsa Irodalmi Klub, amely az elmúlt 30 évben, megalakulása óta több változáson ment keresztül mind vezetőségben, mind az általa szervezett rendezvények természetében.

A Kovásznai Ignác Rózsa Irodalmi Kör 1991. február 1-jén alakult az akkor Kovásznai 3-as Általános Iskola, most Kőrösi Csoma Sándor Líceum irodalomkedvelő diákjaiból Gödriné Molnár Márta, Szabó Etelka és Szombathy Ibolya tanár nők irányítása alatt. Az irodalmi kört hetedikes és nyolcadikos diákok alapították, amelyen a diákok saját alkotásaikat olvasták fel, megjegyzéseket fűztek egymás írásaihoz, nyelvi játékokat készítettek, előadást szerveztek (Gödriné 2020: 11). Az 1991 áprilisában készült, a kör résztvevőinek címzett első jegyzőkönyvben ez olvasható: „Nagyon sokan csodálkoztak, hogy mi készített bennünket arra, hogy Ignác Rózsáról nevezzük el irodalmi körünket. Kevesen tudják, hogy városunk egyik nagy szülőtte ezen író, aki csupán pár évet töltött itt, de annyira megszerette az akkor még faluként létező Kovásznát, hogy bármerre sodorta is el az élet árja, mindig visszavágyott. Több könyvében is szól itteni élményeiről” (Gödriné 2020: 13). Ezen a ponton már egyértelműen megfigyelhető az az alakzat, ami köré az Ignác Rózsa kultusz – legalábbis lokális szinten – felépült. A hazaszeretet, a falu patetikus csodálása, a szép szavak és jelzők megérintették a kovásznaiakat, bennük is hazafias, esetleg lokálpatrióta érzéseket keltettek. Az idézett jegyzőkönyv hitelességét nem kérdőjelezem meg, de kérdés, mennyire figyel fel egy gimnazista ezekre a jegyekre a könyvek olvasása során. Mindenképpen úgy sejtem, tanári értelmezés is van belefonna ezekbe a sorokba.

Az idézett jegyzőkönyvben beszámolnak az „anyanyelvünk ápolására” (Gödriné 2020: 13) az irodalmi kör által elindított Mindennapi Rejtvényről is. Ebben irodalmi és nyelvi feladatok szerepeltek: szövegyenletek, idézetek írójának és eredetének felismerése, helyesírási totók. A szervezők sajnálatukat fejezik ki azzal kapcsolatban, hogy kevesen jelentkeztek, nem sokan küldték be a megoldásaikat ezekre a feladatokra, de akik mégis vállalkoztak erre, szeretettel és odaadással tették.

Az irodalmi kör ezután kiköltözött az iskola falai közül és az 1990 márciusában alakult Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület kebelezte be, amelynek egy munkacsoportjaként működött és működik napjainkban is. Az Ignác Rózsa Irodalmi Klub a közművelődési egyesület irodalommal foglalkozó alegysége, mellette pedig jelen van a Fábíán Ernő Népfőiskola is. A Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület fő profilja a névadó Tibet-kutató emlékének fenntartása, amely főleg évi egy eseményben összpontosul, amely rendszerint április elején kerül megrendezésre. Ezen felül, a vezetőség szeretett volna egész évre kiterjedő eseményeket szervezni, ezért a két alegység, amelyek havonta átlagban egy-egy rendezvényt szerveznek. A Fábíán Ernő Népfőiskola főleg tudományos-tudomány-népszerűsítő, történelmi előadásokat, az Ignác Rózsa Irodalmi Klub pedig szépirodalmi töltetű, évfordulós megemlékezéseket, szerkesztőségekkel való talál-kozásokat, könyvbemutatókat-ismertetéseket szervez, vállal fel rendszeresen (Gazda 2018: 35). Ennek értelmében minden, Kovásznán megrendezett író-olvasó találkozó, könyvbemutató, irodalmi előadás stb. az irodalmi klub feladatkörébe került, amelyet már nem tudtak irányítani a gimnazisták. Így ezek megszervezését (és a klub vezetését) átvette Gödriné Molnár Márta és Szabó Etelka, mindketten nyugalmazott irodalomtanárok, ők egészen a közelmúltig alakították a harmincegy éve működő, első, Ignác Rózsáról elnevezett kulturális szerveződés sorsát. A jelenlegi vezető Czilli Aranka költő, kovásznai irodalomtanár.

Gödriné Molnár Márta kiemelt néhány olyan rendezvényt, amelyek az Ignác Rózsa Irodalmi Klub szervezésében kerültek megszervezésre, amelyeket a legfontosabbnak tartja. Ezeknek a plakátjai bekerültek a 2020-ban megjelent *Ignác Rózsa ébresztése* című emlékkönyvbe is. Ezekről az eseményekről később is szó esik.

Elsőként az 1999-ben megrendezett Ignác Rózsa emléknapot kell kiemelnünk, amely az év szeptemberében, 25-én 10 órától kezdődött a református templomban és parókián, a fő esemény pedig az emlékszoba avatás, amelyen Kántor Lajos, a *Korunk* főszerkesztője mondott beszédet, amit rövid kultúrműsor követett kóruszenével és szavalattal. Helyet kapott még egy emlékülés is, amely két darab kétórás blokkra osztozott délelőtt és délután. Este Kilyén Ilka *Ágról szakadt madár* című előadójátékjára került sor, majd a résztvevők közösen emlékeztek meg Ignác Rózsáról, megosztva személyes tapasztalataikat és véleményüket, esetleg emlékeiket az írónőről.

A második kiemelt rendezvény a 2009-es Ignác Rózsa centenáriumi napok, amelyek az írónő születésének 100., halálának 40. évfordulója apropóján kerültek

megrendezésre szeptember 4. és 6. között, amely dátumokon szervezték meg abban az évben a kovásznai városnapokat is, ezek rendszerint szeptember első hétvégéjén kapnak helyet. A háromnapos rendezvény első napján nyitották meg az Ignác Rózsa-emlékkiállítást az író tiszteletére berendezett emlékszobában (a későbbiekben mindkettőről külön is szót ejtek). A második napon konferenciára, szoborkoszorúzásra került sor, a harmadik napon, vasárnap lévén, ünnepi istentisztelet, illetve az emléktábla megkoszorúzása volt a két fő esemény. Ezeken kívül a hétvége során kóruskoncertre, kerekasztal-beszélgetésre és más kultúr műsorokra került sor. A háromnapos rendezvény helyszínei a református templom, a parókia, a parókia udvara, a központi park és a városi művelődési ház.

A harmadik, szintén 2009-es rendezvény *A magyar-orosz irodalmi kapcsolatok* címet viselte és egy, Egyed Péter író, filozófus, egyetemi tanár által tartott irodalmi előadást foglalt magába. Az Ignác Rózsa Irodalmi Klub rendezvényei nincsenek konkrét naphoz kötve. A plakáton illusztrációként megjelenik Kölcsey Ferenc arcképe és a *Himnusz* kézírata. Még egy fontos jellemzője az irodalmi klub rendezvényeinek, hogy a tudományos részt mindig követi egy rövid műsor. Ezen a napon a kovásznai líceum Tiszta Szív kórusa lépett fel néhány énekkel. A rendezvény helyszíne a városi művelődési ház.

Kovácsna és az Ignác Rózsa emlékét ápolók számára kiemelkedően fontos esemény volt a 2010. június 15-én tartott író-olvasó találkozó, amelynek meghívottja dr. Makkai Ádám, Ignác Rózsa fia volt. Az eseményen Makkai Ádám *Jézus és a démonok imája* című versgyűjteményét mutatták be, amely 2005-ben jelent meg. Ezt a könyvbemutatót beszélgetés zárta, a plakáton Makkai Ádám két arcképe jelenik meg, 1954-ből és 2005-ből, utalva azokra a versekre, amelyek a kötetben helyet kaptak, ezek az említett két dátum között születtek.

Két másik, Ignác Rózsa életében fontos szerepet játszó személy tiszteletére is tartott rendezvényt az irodalmi klub. Ezek Benedek Elek és Tamási Áron, bár az utóbbit inkább csak belefűzték az Ignác Rózsára való emlékezésbe. Az író első írásai a *Cimborában*, Benedek Elek gyereklapjában jelentek meg, amit önéletírásában ekképpen elevenít fel: „Aztán egy napon, tizennégy éves koromban, megírtam és elküldtem neki életem első »művét« – amiről fogalmam sem volt, micsoda. Ő [ti. Benedek Elek] nevezte ki novellának, és közölte a *Cimborában*, a nyomda csigatempójához képest azonnal első, vezető helyen [...] Még szerencse, hogy határtalan büszkeségemben szó szerint megtanultam a *Társszerzők* című (gyermekíró társszerzőket kifestő) novelláskát ért gratulációt, s így most hűségesen emlékezhetem Benedek Elekre” (Ignác 1975: 22). 2009-ben a *Cimbora* akkori főszerkesztője, Farkas Kinga volt a meghívott, a rendezvény címe pedig *Benedek Elek és a Cimbora* volt. Az eseményen a nagy mesemondóra szerkesztőként emlékeztek, amelyhez öt diák is hozzájárult szavallatával. A plakáton Benedek Elek egy fiatalkori arcképe látható.

Tamási Áron *Görgeteg* című darabját Ignác Rózsának írta, amiről az író így emlékezik meg: „Ez volt életem első szerepe, mit egyenesen nekem írt s éppen

az az író, aki hozzám, egykori ismeretlen kolozsvári zsenge leányzóhoz magától s azzal a hozzárokonító mondással közeledett, hogy: »maga nekem nem idegen« (Ignác 1975: 248). 2014-ben az Ignác Rózsa születésének 105., halálának 35. évfordulójának apropóján a Körösi Csoma Sándor Líceum diákszínpada ezt a darabot adta elő a nagyközönségnek március 29-én, Vörösmarty Mihály *A két szomszédvár* című darabjával együtt. A plakáton Ignác Rózsa és Tamási Áron arcképe szerepel.

Ami az Ignác Rózsa Irodalmi Klub rendezvényeit népszerűsítő plakátokat illeti, elmondható, hogy sablon szerint készültek. Az oldalak tetején egy sötétebb sávban megjelenik a Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület felirat, esetenként a Tibet-kutató arcképe is helyet kap. Alatta az Ignác Rózsa Irodalmi Klub neve utal a szervező alegységre, majd illusztráció, amely az adott rendezvény témájára és meghívottjára utal. A betűtípusok váltakoznak, néhol kurzív, néhol félkövér, van, hogy a rendezvények címe teljesen eltérő betűtípussal került fel a plakátra, mint a többi szöveg. A rendezvények helyszíne és időpontja minden esetben az oldal alján egy elkülönített sávban kap helyet, amelynek a háttere általában világosszürke.

Az Ignác Rózsa Irodalmi Klub tehát gimnazisták által működtetett iskolai irodalmi körből nőtte ki magát a város egyetlen irodalmi klubjává, amely az író emlékének megőrzése mellett arra is koncentrált, hogy minden hónapban szervezzen egy alkalmat az irodalomkedvelők számára, legyen ez kortárs szerzők kötetének bemutatója vagy ismeretterjesztő előadás. A 2020-as világvárvány következtében a rendezvények száma jelentősen redukálódott. Néhány esemény a közelmúltból: Másréti Kató Zoltán *Az önvizsgálódás tárcái* című könyvének bemutatója (2022. június 6.), Sántha Attila *Ágtól ágig* című verseskötetének bemutatója (2022. április 11.), *Vers, látod a jövőt?* irodalmi pódiumműsor Böszörményi Zoltán és Varga Melinda József Attila-díjas irodalmárokkal (2022. március 29.).

7.4. Emlékszoba a parókián

Ignác Rózsa a Kovászna-Belvárosi Egyházközség parókiáján született az egyik földszinti szobában. Ez a szoba is őrzi most az emléket saját személyes tárgyaival, kiadott regényeivel, szobrának másával berendezve. Az emlékszoba kurátora Szebeni Zsuzsa, EMKE Bánffy Miklós-díjas színháztörténész, a Balassi Intézet Magyar Kulturális Központja sepsiszentgyörgyi fiókintézetének vezetője, aki később kapcsolódott be az emlékezet fenntartásába az írónőről készített emlékkiállítás által, amelyről a későbbiekben esik majd szó.

A parókia falára 1995-ben helyeztek el emléktáblát, amelyet Kisgyörgy Zoltán az írónőről Fogarason készített fényképe alapján Vetró András alkotott meg. Az emléktáblaállítást a Fábán Ernő és Tompa Csaba kovásznai tanárok által vezetett Közéleti Klub kezdeményezte és valósította meg.

„A kovásznai régi református parókiába visszaköltözött Ignác Rózsa” (Kisgyörgy 2020: 33) – fogalmaz Kisgyörgy Zoltán. Az emlékszoba megnyitásának alkalmából Makkai Ádám, az író fia többoldalas levelet intézett a jelenlévőkhöz,

amelyben sajnálatát is kifejezi, hogy nem tud jelen lenni a megnyitón, ugyanakkor hálájának is hangot ad az édesanyja emlékének fenntartásán munkálkodók irányába. Emellett a méltatja édesanyját, hosszasan taglalja életfilozófiáját, amelynek központi eleme valóban a szülőföld és a haza. Mesél benne kettőjük kapcsolatáról is, hogy miképp ismerte ő az édesanyját, majd biztosítja a címzetteket arról, hogy nem halasztja sokáig a látogatást: „Sok mindent szeretnék átszarmaztatni a budai lakásból a kovásznai emlékszoba számára, de ez csak akkor lesz lehetséges, ha magam is ott vagyok és el tudom kísérni az anyagot Kovásznára” (Makkai 2020: 27). A levelet végül ő maga olvasta fel az emlékszoba megnyitóján, mert egy *last-minute* repülőjegynek köszönhetően mégis ott tudott lenni az ünnepségen.

Az Ignác Rózsa emlékszobát 1999. szeptember 25-én, húsz évvel és egy nappal a színész-író tragikus halála után nyitották meg. Az ezt övező ünnepséget a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület algyesége, az Ignác Rózsa Irodalmi Klub szervezte, beszédet mondott Kántor Lajos író, a *Korunk* főszerkesztője, Kisgyörgy Zoltán újságíró, Dede Franciska budapesti irodalomtörténész és Kiss Borbála, a Petőfi Társaság titkára, illetve az egyik kezdeményező, Gödriné Molnár Márta is. Az emlékszobában elhelyezték Ignác Rózsa néhány bútordarabját. A kiállítás a megnyitásakor leginkább írott dokumentumokból, fényképekből, újságcikkekből állt, amely idővel bővült: „Igen, hoztam én is el, aztán kicsidenként az gazdagodott. Elhoztam a telefonját, amely a '30-as évekből való, úgy élvezték a gyermekek ...[...] És próbálgatták, és az írógépét, azt hiszem, hogy azt nem én hoztam, az nehéz lett volna. Az írógépe aztán idejött, és akkor... hát... Valaki jött az emlékszobát megnézni. [...] És ez az uraság, egy szombathelyi orvos volt, elhozta a bútorokat, [amelyeket Makkai Ádám ajándékozott az emlékszobának] ajándékként. [...] Na, és akkor eljött a két fotelje, eljött az íróasztala, nagyon örvendtem, és az egyik kemény szék, amelyiken ült, ott az írószobájában, de énnekem az az érzésem, én úgy emlékeztem, hogy az karosszék volt, és nem azt hozták. [...] És akkor ugye fényképet még a szüleiről. Akkor itatóst, tintatartót, ilyen kis tárgyakat Akkor, ő úgy nevezte, hogy a pukkasztó gyűrűjét, mert örökölte, egy örökölt, egy nagyon szép gyűrűt, ott van a szobában, és pukkasztó, amikor valakit fel akart mérgeíteni, felhúzta, hogy pukkadjon meg mérgében. Na, s akkor szemüvegét, az egyik kezének a gipszmását. Sok-sok fénykép került oda, mert amikor a szobát nyitottuk meg, akkor nagyon sokan jöttek el Magyarországról is, és olyan család is, amelynek az egyik tagja, az egyik nő tagja bejárónője volt Rózsa néninek. És azok nagyon sok fényképet hoztak. Ilyen kisebb méretűek, de örültünk neki” – meséli Gödriné Molnár Márta az emlékszoba gyűjteményének összeállításáról. Az Ignác Rózsa emlékszobát a parókia bejáratánál tábla jelzi. Ez a tér lett az egyik állandó helyszíne a minden évben megszervezett emléknapoknak, ugyanakkor a parókia gyülekezeti termében szokták megszervezni alkalmanként a konferenciákat is, ezzel is közelebb kerülve Ignác Rózsa emlékéhez.

Voltak törekvések arra, hogy az emlékszobában található tárgyak által valamilyen módon interaktívabbá tegyék a teret. Ezért egy ideig az író

telefonkagylójában hangfelvétel hallatszott, amint az egyik művéből olvas fel, ez nagyon népszerű volt a látogatók körében.

7.5. „Méltó tisztelet” – a szobor története

Arról, hogy Ignác Rózsának szobrot állítsanak Kovásznán, már a 2004-ben megrendezett emlékünnepeken is szó volt. Az ötletgazda Gödriné Molnár Márta tanárnő mellett Zsuffa Levente, Kovászna akkori polgármestere, aki ígéretet is tett arra, hogy ez megvalósulhat, Ignác Rózsának bizony lesz szobra Kovásznán. Gödriné ezt a megnyilatkozást ahhoz hasonlítja, „mint amikor Gábor Áron megmondta, hogy lesz ágyú”. Végül 2006-ban, a városnapok keretében került sor a Vargha Mihály sepsiszentgyörgyi szobrászművész által készített szobor felavatására. Az anyagi részét közadakozásból sikerült fedezni, a két fő támogató Makkai Ádám, az író fia, illetve Kovászna díszpolgára, Gocz Elvira voltak. A szobor helyének kiválasztásakor szerepet játszott egy Ignác Rózsa-írás, Gödriné Molnár Márta így beszél erről: „És aztán ott kijött, megnéztük a terepet, hogy hová is... Akkor az egyik regényében Rózsa néni említi, hogy... [...] Szóval az egyik regényében említi, többször említi Kovásznát. Amikor ő tulajdonképpen vándor-színész társulattal ismert, tehát színész lett, járt Kovásznán, többek között itt is, és mindig Kovászna fekvését gyönyörűen mutatja be. És abban olvastam, hogy hol volt a színpaduk, hol szerepeltek. És azt írja, hogy a Pokolsár s a patak között. És akkor mondtam Varga Mihálynak, hogy valahova ide kellene helyezni, és úgy, hogy nézzen a templom felé. Na, és aztán így rögzítettük a helyet.” A Pokolsár és a patak között helyezkedik el most a központi park, amelyen sokan átjárnak naponta, akik megnézhetik a háromnyelvű táblával jelzett szobrot. Az Ignác Rózsa-szobor volt az első, köztéren felállított a településen született magyar művészre emlékező szobor. A szoboravatón jelen voltak Ignác Rózsa-rokonok is, akik koszorúztak és az emlékkonferencián, a beszélgetéseken is részt vettek, ami a szervezők szemében mindig nagy dolognak számított, ez is emelte az ünnepek fényét. Ami a szoboravató ünnepséget illeti, mivel a városnapok keretén belül került megszervezésre, ezért az anyagi háttérrel a polgármesteri hivatal állta, illetve a szoborhoz szükséges alapanyagot is ők biztosították. Később a központi parkban megjelentek más híres kovásznaiak szobrai is, például Gazdáné Olosz Ella textilművésze, Fábián Ernő filozófusé és Dr. Benedek Géza kardiológusé.

7.6. Emlékkiállítás és centenáriumi ünnep

Az emlékkiállítás szorosan kapcsolódik mind az emlékszobához, mind pedig a centenáriumhoz, ezért látom jónak ezeket közösen tárgyalni. Az emlékkiállítás 2009-ben, Ignác Rózsa születésének 100., halálának 30. évfordulójának alkalmából készült, létrehozója Szebeni Zsuzsa színháztörténész, ezért a kiállítás anyaga inkább a színésznő Ignác Rózsára figyel, de nem szorítja háttérbe az írónőt sem. A vándorkiállítást kísérő sajtóanyagban Szebeni a Székely Nemzeti Múzeum és a

budapesti Országos Színháztörténeti Múzeum összefogásából létrejövő kiállítást azért is méltatja, mert Ignác Rózsáról nem születtek monográfiák, illetve az irodalomtörténet is mellőzi írásait. A kiállításban végigkövethetőek Ignác Rózsa életeseményei, hogyan válik ünnepezt színésznővé, hogyan győzi meg Tamási Áront a *Görgeteg* című darab megírásáról, hogyan szólt a magyarokhoz, hogyan írt a gyermekeknek.

A kiállítás anyaga a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumból indult, utána a Kézdivásárhelyi Vígadóba került, onnan érkezett Kovásznára, majd tovább vándorolt a kolozsvári Reményik Sándor Galériába, ezután pedig a budapesti Országos Színháztörténeti Múzeum Körtermében volt látható, ahonnan visszakerült Kovásznára, az emlékszobába, azóta is ott tekinthető meg. Az emlékkiállítás a centenáriumi ünnepség alkalmával nyitották meg, 2009-cet pedig Ignác Rózsa emlékének nyilvánították.

7.7. Az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület

Az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület 2015-ben alakult, legfőbb célja az író emlékének megőrzése és népszerűsítése. Interjúalanyom így emlékszik az egyesület megalapítására: „Aztán végül az volt a baj, hogy az irodalmi klub az mindig nagyon kevés pénzt kapott az [Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési] Egyesülettől. És mi mint irodalmi klub nem pályázhattunk, mert nem volt önálló egyesület. [...] '15-ben, akkor alapítottuk a Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesületet. Habár annak idején alapítványt akart a fia [Ignác Rózsának], de aztán mondtam, hogy az bonyodalmasabb, bonyolultabb annak a bejegyzése, meg ez így egyszerűbb. Nos, akkor így maradt IREME. És akkor így önállósultunk, és külön egyesület volt. Azért megmaradt az irodalmi klub is, és tudtunk pályázni is. Magyarországról egyszer se nyertünk, mert mi olyan kisebb összeget kértünk. Még tulajdonképpen nem olyan régi egyesület, mint a Csoma Egyesület, szóval nem kaptunk. De a helyitől, vagy a megyeitől mindig nyertünk. És az nekünk elég volt, mert mire kellett tulajdonképpen a pénz. A díjakra ugye, mert volt pénzbeli díjazás, volt könyvbeli díjazás, az is mindig Ignác Rózsa könyv volt.”

2019-ben már az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület szervezésében került sor a kerek évfordulók – 110 és 40 éves – megünneplésére. Ennek alkalmával megtartották a szokásos konferenciát, koszorúzást. Az ünnepség egy hétvégét ölelt fel. Jelen volt Mezey Katalin költő, akinek pénteken bemutatták *Régi napok rendje* című novelláskötetét, majd szombaton, a konferencia keretében bemutatta az *Ünnepi férfiú* című, Szent László királyról szóló Ignác Rózsa-regény legújabb kiadását, amely a Széphalom Könyvműhely gondozásában jelent meg. A konferencián továbbá felszólalt Szebeni Zsuzsa, Szabó Ételka és mások. Vasárnap került sor az ünnepi istentiszteletre, ezt követte a szobor megkoszorúzása, amelyet rövid kóruskoncert zárt.

Az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület a 246/2005-ös törvény értelmében alapult mint független jogi személy. Mint azt a belső rendszabályzatban is olvashatjuk, az egyesület nem politikai, vagyoni célú, hanem a kulturális értékek

megőrzése és gyarapítása érdekében jött létre. Az egyesület székhelye a névadójának szülővárosa, Kovászna.

Az egyesület fő céljai közé tartozik Ignác Rózsa emlékének megőrzése, ápolása és munkásságának a népszerűsítése. Ugyancsak az egyesület célja az Ignác Rózsa emlékszoba gondozása, amelyet a kovásznai református plébánia egyik szobájában alakítottak ki, ahol az író született. Továbbá a különböző klubok, szervezetek támogatása és a fiatal tehetségek, előadóművészek, irodalmárok felfedezése és felkarolása-támogatása. Az egyesület létre szeretné hozni az Ignác Rózsa irodalmi-művészeti díjat, amellyel a helyi szerzők, előadóművészek teljesítményét, munkásságát ismernék el és jutalmaznák meg. Az egyesület fontosnak tartja, hogy az írott szó formájában is kulturálisan támogassa az író emléket, ezért 2020-ban kiadta az *Ignác Rózsa ébresztése* című könyvet, amellyel tiszteleg az író élete, munkássága és emléke előtt. Az egyesület egyik fő céljának tartja a nyomtatott könyv iránti szeretet ápolását, újra felélesztését is.

A jövő generáció kulturális fejlődéséhez olvasási és kreatív írási körök és műhelyek szervezésével járul hozzá. Ugyanakkor az erdélyi írók és költők műveinek népszerűsítése érdekében az egyesület meg szokta szervezni az Ignác Rózsa prózamondó és prózaolvasó versenyt is. Az egyesület ezekkel a célokkal nem kíván semmilyen féle politikai szerepet vállalni, egyedüli célja a kultúra felkarolása és a névadója emlékének, életének, munkásságának és hagyatékának a megőrzése, terjesztése és gyarapítása.

A fenti célok megvalósítása érdekében szimpóziumokat, konferenciákat szervez, amelyek által Ignác Rózsa munkásságát megismertethetik minél több emberrel és egyben ápolhatják is azt. A projektek minél zökkenőmentesebb megvalósításának érdekében az egyesület együttműködési projekteket, partnerségeket alakít ki helyi, megyei, központi intézményekkel, legyenek ezek állami vagy magántulajdonúak, illetve kül- és belföldi civil szervezetekkel is. Az író munkásságának minél tágabb körben való megismertetése érdekében projekteket kezdeményez a könyvtárakkal, legyenek ezek nyilvános vagy iskolai, esetleg egyházi könyvtárak, annak érdekében, hogy elláthassák kellő könyvalappal ezeket.

Mint kulturális egyesületnek nagyon fontos feladata, hogy a kortárs helyi tehetségeket támogassa és hogy megismertesse őket minél szélesebb közönséggel, ezért az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület találkozók megszervezésére törekszik, ahova írókat, tudósokat hív meg előadóként, hogy példájukkal és szakmai sikerükkel pozitívan befolyásolhassák az emberek és a jövőbeli írók, tudósok véleményét a művészetekről, tudományokról. Annak érdekében, hogy a fiatalabb generációkkal megszerettesse a fentebb felsorolt értékeket, nyári táborok, művészeti kiállítások, alkotótáborok, tanfolyamok, nyilvános viták stb. megszervezését támogatja és indítványozza. Ugyanakkor a névadója iránti tiszteletből is az egyesület törekszik a helyi értékek megőrzésére és népszerűsítésére.

A fent említett rendezvények alkalmával a szórólapok, meghívók elkészítése is az egyesület feladatkörébe tartozik, de nem korlátozódik csak ezekre, hanem

könyvek, folyóiratok nyomtatása, monográfiák, tanulmányok készítése és kiadása is célja. Az egyesület jótékonyági akciókat, adománygyűjtéseket, szervez, hogy e kezdeményezések anyagi oldalát fedezhesse.

Ezidáig öt alkalommal rendezték meg az Ignác Rózsa Prózamondó és Alkotóversenyt, amelyre a versenyzők életkor szerint három kategóriában jelentkezhetek. Az verseny két összetevője – az alkotó és prózamondó – független egymástól, mindkettő egy hívószó köré szerveződik, amelyhez a versenyzőknek igazodniuk kell. A versenyek időpontját igyekeztek valamilyen évfordulóhoz igazítani, de ebben a tekintetben a szervezők sokszor ütköztek akadályba. Ha szeptemberi dátum mellett döntöttek, nem volt elég jelentkező, hiszen a diákokat nem sikerült mozgósítani, minthogy még alig kezdődött meg a tanítási év. A versenyek zsűrijébe mindig próbáltak irodalmárokat, színművészeket meghívni, akik emelték az esemény fényét és szakmaisággal tudtak a versenyzők felé fordulni. A jutalom mindig egy Ignác Rózsa-kötet, illetve egy közös kirándulás volt, azoknak a helyszíneknek a meglátogatása, ahol az író élete során hosszabb-rövidebb ideig megfordult, vagy valamiféleképpen kötődött hozzájuk. A helyszínek a következők voltak: Brassó, Fogaras, Torockó, Kolozsvár, Bonchida, Dés. Két alkalommal került sor erre a kétnapos kirándulásra, a harmadik alkalommal Moldvába készültek, ott is követni az író útját, de ez a világvármány miatt nem valósulhatott meg. Ez alatt az idő alatt könyv állt össze az eddigi konferenciák anyagából, megjelent újságcikkekből, levelekből, előadásokból az egyesület gondozásában, amely tulajdonképpen helyettesíti azokat a rendezvényeket és megmozdulásokat, amelyekre nem kerülhetett sor.

Fontosnak tartok szót ejteni az egyesület online jelenlétéről és kommunikációjáról is. Az egyesület jelen van a Facebookon, ahol nagyon ritkán tesz közzé bejegyzéseket, legtöbbször az évfordulók alkalmával vagy a rendezvényekkel kapcsolatban.

7.8. Két emlékkönyv

Jakab Albert Zsolt szerint az emlékkönyvek többnyire díszes kiállítású, gazdagon illusztrált, nyomtatott kiadványok. Készülhetnek valamilyen évfordulóra, köthetnek valamilyen életeseeményhez, illetve létrejöhetnek tiszteletkötetként (Jakab 2017: 409).

Két emlékkönyv készült Ignác Rózsa emlékére. Az elsőt a centenárium évében, 2009-ben adta ki a csíkszeredai Pro-Print Könyvkiadó, a másik 2020-ban jelent meg a sepsiszentgyörgyi ARTprinter Könyvkiadónál.

Az első emlékkönyv az író és színművész születése 100., halála 30. évfordulójának alkalmából jelent meg, szerkesztője Neményi László, elkészülését a Communitas Alapítvány és a Szülőföld Alap támogatta. A könyv szerkezetileg összesen tizenegy, római számokkal jelölt részre oszlik a következőképpen: *I. Beköszöntő*, amelyben Makkai Ádám *Ignác Rózsa emlékezete* című írását olvashatjuk. *II. Két tanulmány*, Gödriné Molnár Márta I-es fokozati szakdolgozata (*Szülőföldélmény Ignác Rózsa műveiben*), illetve Gazda József *Gondolatok Ignác*

Rózsáról és írásművészetéről című tanulmánya kapott itt helyet. A III. rész *Ignác Rózsa elfekvő vagy ismeretlen írásai* címet kapta, amely négy írást tartalmaz, ezek inkább az író által írt recenziók. A IV. rész *Interjúk* címmel három, Ignác Rózsával készült beszélgetést foglal magába. Tizennégy szöveget tartalmaz az V. *Régi és újabb kritikák* című rész, majd a VI. *Ignác Rózsa előadásai külföldön* című következik, összesen három, Argentínában és az Amerikai Egyesült Államokban tartott előadásának a leírását tartalmazza. A VII. rész lehet a legizgalmasabb, itt *Ignác Rózsa ismeretlen és kiadatlan kisprózait* olvashatjuk, összesen hetet. Ezt a fejezetet Makkai Ádám is kiemeli a levelében, amelyet a centenáriumi ünnepségen olvastak fel: „Az emlékkötet további érdekessége, hogy pár ismeretlen vagy lappangó írást is tartalmaz, mint például az orosz katonanőről írott remek kis »Zina« című portré, vagy a minden nemzetiség minden katonáját kiszolgáló bővérű magyar nő, »Boldog Máriskó«” (Makkai 2020: 84). Ezt követi a VIII. *Köszöntők, búcsúztatók*, amelyben többnyire az író tragikus halálára reagáló írásokat olvashatjuk. A IX. rész *Ignác Rózsa megjelent műveinek jegyzéke*, a X. a kötet szerzőit mutatja be röviden, a XI. a *Képmelléklet*. „A kötet irodalomtörténeti érdekességei közé tartoznak a kritikák, köszöntők, előszók és búcsúztatók, mint például Illés Endre 1937-es kritikája az *Anyanyelve magyar* című legelső Ignác Rózsa regényről, melyet Illés Endre még az akkori igen híres Nyugat című folyóiratban publikált. Kiemelném még Szabó Magda remek írását az *Ünnepi férfiú*-ról, valamint Jókai Anna előszóját *A vádlott* című, szerintem legfontosabb Ignác Rózsa műről” (Makkai 2020: 84) – méltatja az emlékkönyvet Makkai Ádám. A borítón az *Ignác Rózsa (1909 – 1979) Emlékkönyv* felirat mellett az színész-író portréja látható.

A második, 2020-ban kiadott emlékkönyv tulajdonképpen az író emlékezetének kialakítását, ennek lépéseit tartalmazza újságcikkek, levelek, recenziók, konferencia-előadások leiratai, képek és jegyzetek segítségével. A könyv címe *Ignác Rózsa ébresztése*, azt mutatja be, hogy miképpen alakult ki az az emlékezet, amelyet dolgozatomban megpróbálok összefoglalni. A könyv nem konkrétumokat ír le, inkább a szövegek által, amelyek a különböző események apropóján jelentek meg, legyenek ezek újságcikkek, kritikák, rövid tudósítások, amelyek végigvezet minket a történéseken. A kötet az Ignác Rózsa Erdélyi Magyar Egyesület kiadásában jelent meg, Gödriné Molnár Márta volt az, aki számbavette és a saját gyűjteményéből sajtó alá rendezte a könyvet, bár az ő neve nem tűnik fel szerkesztőként, csak a saját írásai mellett, mint szerző. Az *Ignác Rózsa ébresztése* című kötet összesen három nagy részre oszlik: *I. Szükségünk van Ignác Rózsára*, *II. Soha meg nem alkuszik* és *III. Talpig nehéz hűségben*. Ezekben a fejezetekben keverednek az írások, a kronológián kívül nincs más szervezőelv. A második rész a legterjedelmesebb, ez tartalmazza a szoboravatással kapcsolatos írásokat és a centenáriumi konferencia, illetve az ennek kapcsán megjelent anyagokat. Minden rész elején egy mottó található, amelyek Jókai Anna, Makkai Ádám és Czegő Zoltán írásaiból választott idézetek. Képeket is találunk a könyvben, amelyek nem féltetlenül a készülésüknek megfelelő kronológiai sorrendet követik, a legtöbb az

említett kétnapos kiránduláson készült, csak néhány van ellátva dátummal, leírást viszont mindegyik kapott. A második emlékkönyv Kovászna Városi Tanácsa és Makkai-Arany Ágnes anyagi támogatásából jelent meg, a borítón itt is Ignác Rózsa 1939-ben készült portréja látható a cím és a kiadó egyesület neve mellett.

A két eddig kiadott emlékkönyv tartalmában csak néhány alkalommal keresztezi egymást, az Ignác Rózsáról és írásairól készült recenziók és kritikák által, az első a még ki nem adott művek tekintetében alkot maradandót, a második pedig azáltal a nagyon értékes sajtóanyag által, amely segít rekonstruálni az emlékezet kialakulását.

7.9. További emlékezet-komponensek

Fontosnak tartom, legalább említés szintjén kiemelni azokat az összetevőket, amelyek bár kisebb törekvések ugyan, de mégis elengedhetetlenek voltak az író emlékezetének felélesztésében és tulajdonképpeni megteremtésében. A református nőszövetség már az 1990-es években felvette az író nevét, erről korábban esett szó a dolgozatban. Szintén 1995 után neveztek el utcát az írónőről: „Szóval én annyit mondtam, hogy olyan sétányszerű legyen az ő utcája. És ez itt nem nagy utca, de mondom, hogy a hivatalos szervek nem tették ki sehová [az utcanévjelző táblát]” – meséli Gödriné Molnár Márta. Végül a tulajdonosa a magánház falára helyeztet ki egy táblát, amelyen feltűnik az utca neve.

A Kovászna Városi Művelődési Ház legnagyobb terme is Ignác Rózsa nevét viseli, amelyben legtöbbször az irodalmi klub és az egyesület rendezvényeit tartják, ezen kívül szokott itt lenni bábszínház, kisdíjakok és óvodások évfárá mősora, illetve ez a város házasságkötő terme is, méretei miatt tökéletesen megfelel erre a célra. Kiállításoknak, koncerteknek is helyet ad ez a terem, amelynek a falain Kovászna híres személyiségeiről is láthatunk képeket, így természetesen Ignác Rózsáról is.

Az Ignác Rózsa-életmű újrakiadását a csíkszeredai Pro-Print Könyvkiadó vállalta fel, Burus Endre és Burus Enikő vezetésével Makkai Ádám közbenjárására. Ezekből a könyvekből vásárolnak minden alkalommal a versenyek díjazottjainak, illetve a Kőrösi Csoma Sándor Líceum évfáráján jutalomkönyvként is ezt kapják a valamilyen rendezvényen (irodalmi esteken, könyvbemutatókon stb.) közreműködő diákok. Ezeket a könyveket az emlékszobában is meg lehet vásárolni.

8. Következtetések

Jakab Albert Zsolt a 19–20. századi lokális emlékezetkultúra szerkezetét vizsgálta és mutatta be tanulmányában, a kutatást Kolozsváron végezte, de a megállapításai egyértelműen használhatók a mi esetünkben is. A szerző tipológiába rendezte azokat az eszközöket és alakzatokat, amelyek az emlékezet szerkezetét meghatározzák (Jakab 2017). Ebből a felsorolásból szeretném kiemelni azokat, amelyek Ignác Rózsa kovásznai emlékezetében is jelen vannak, meghatározzák annak szerveződését.

Elsősorban a megemlékezések alkalmait illetően, minden esetben törekednek arra, hogy az eseményeket Ignác Rózsa életének valamilyen évfordulóján szervezzék meg. Ez leginkább a januári születésnapjához vagy a szeptemberi elhalálozási napjához igazodik. Kiemeltek a kerek évfordulók, amik még nagyobb figyelmet kapnak. Jakab tanulmányában a második kategória az időpontok után a megemlékezés helyeit, tereit veszi lajstromba. A mi esetünkben a legfőbb emlékhely mindenképpen a református parókia, a szülőház, illetve az abban berendezett emlékszoba. Innen távolodva a következő a templom. Ignác Rózsához a Kovászna Belvárosi Református templom nemcsak az emlékezés helyeként kapcsolódik, személyes kötődése is van hozzá az édesapja által, aki itt lelkészként szolgált. A megemlékezés tere továbbá a Városi Művelődési Ház, ahol a nagyobb közönségnek szánt eseményeket szervezik, hogy mindenki kényelmesen elférjen, amelyre a legideálisabb helyszín az Ignác Rózsáról elnevezett terem. Az emlékezési aktusokról és gesztusokról szóló részben Jakab Albert Zsolt kiemeli, hogy a mesterséges kontextusok teremtése sokszor a társadalmi kötelek megerősítését teszi lehetővé, minthogy olyan kommunikációs helyzetek teremődnek, amelyek hozzásegítik a közösség tagjait a társadalmi együttéléshez, illetve kötelek kialakításához (Jakab 2017: 404).

Ehhez szorosan kapcsolódik az Eric Hobsbawm által leírt kitalált hagyomány, amely magába foglalja a tulajdonképpeni kitalált, felépített és intézetileg meghonosított hagyományokat, de azokat is, amelyek felkutatása nehezebb, de a társadalomba való beágyazódásuk annál gyorsabb. A kitalált hagyomány olyan gyakorlatok összességét jelenti, amelyek egy adott szabály-rendszer szerint működnek, bizonyos normák és értékek meghonosítására törekszenek a gyakorlatoknak az ismétlése által, és általában valamilyen múltbéli tartalmat örökítenek át egy valamiféle folytonosság megteremtése érdekében (Hobsbawm 1983: 1). A mi esetünkben Ignác Rózsa értékrendje jó befolyással lehet a kovásznaiakra, akik esetleg ebből kifolyólag büszkébbek lehetnek hovatartozásukra, szülő- vagy lakóhelyük adottságaira. David Cannadine az angol királyi család történetét vizsgáló tanulmányában kiemeli azt a tényt, hogy a különböző hagyományos rituálék megtartása, a hagyományok átörökítése stabilitást nyújt akár krízishelyzetben is, ugyanakkor elősegítheti különböző csoportok identitásának megtartását is. De azt is hangsúlyozza, hogy az egyes hagyományok merev követése ellenkező hatást is kelthet (Cannadine 1983: 105). A kovásznai példában egyértelműen látszik a törekvés, hogy összetartsa, összekösse Kovászna, Erdély lakosságát Ignác Rózsa hagyatéka és értékrendje által. Erről beszél tanulmányában Marinka Melinda is, aki hangsúlyozza, hogy a kitalált hagyományok tulajdonképpen egyes üresjáratokat is pótolnak, amelyek által az egyén jobban megismerheti a környezetét, illetve jobban kapcsolódhat annak értékeihez (Marinka 2013: 145).

Az emlékezési aktusok közül Jakab Albert Zsolt kiemeli a megemlékezést, amely elsősorban a halottakról való megemlékezést jelentette, a halottkultuszra alapozott. Ide sorolja az egyéni életpályák és teljesítmények bemutatását, felelevenítését is, amely

a jelen esetben is tetten érhető a minden évben megrendezett emlékünnepekben. Ugyanide tartozik az emlékállítás, amely a 19. század végére alakult ki mint emlékezetmegőrzési forma, ehhez pedig szorosan kapcsolódik a koszorúzás mint kegyelettévő gesztus (Jakab 2017: 406).

A felsorolt megemlékezési helyzetekben különböző rituális eszközöket használtak, legyen ez nyelvi vagy akár zenés természetű. Az ünnepi beszéd, szavalat, istentisztelet, kórusének, közös étkezés majdnem minden esetben rituális eleme azoknak az emlékünnepeknek, amelyeket az elmúlt 30 évben Ignác Rózsa tiszteletére szerveztek Kovásznán.

Az emlékezet tárgyai valamilyen múltnak vagy ideológiának a reprezentációi. Ezek egyszerre eredményei, termékei, tárolói és fenntartói a múltnak és az emlékezésnek (Jakab 2017: 408). Az általam vizsgált Ignác Rózsa-emlékezet esetében ezek az emléktábla, a szobor, amelyeknek az előállítása a közösség bevonásával történik, hiszen Ignác Rózsa kovásznai szobrát közadakozásból állították. Ide sorolhatók még az emlékszoba, emlékkönyv, az utcanév, ezekről bővebben szó esett a korábbiakban.

Az emlékezetet szervező egyének és intézmények szerepét Halbwachs kijelentése alapján figyelhetjük meg, amelyben kimondja, hogy az emlékezés mindig társadalmi keretben zajlik és tölti be funkcióját (Halbwachs id. Jakab 2017: 410). Az emlékezésnek helyet adó társadalmi keretet az emlékezést működtető és felülvizsgáló intézmény szabályozza és biztosítja. Jelen esetben az emlékezőközösség távolról indítva a magyarság, az erdélyi magyarság, a székelyek, a kovásznaiak, illetve azok az intézmények, egyesületek, amelyek felvállalták az emlékezet életbentartását: az irodalmi klub, az egyesület, a nőszövetség stb. Ehhez kiegészítésképp hozzákapcsoljuk a sajtót is (Halbwachs id. Jakab 2017: 410). A Kovászna megyei sajtóorgánumok közül leginkább a *Háromszék* napilapban jelentek meg az eseményekkel kapcsolatos írások, de találunk cikkeket elvéve a *Székely Hírmondóban* is. A második emlékkönyv kiemel néhány irodalmi folyóiratban megjelent cikket is (*Kortárs*, *Művelődés*, *Korunk*). Az emlékünnepekről mindig készült újságcikk, ezen kívül ismeretterjesztő jelleggel is jelentek meg írások a *Háromszékben*.

Ami az emlékezés szervezőit, a megemlékezés specialistáit illeti, az Ignác Rózsa-emlékezet esetében ez elsősorban interjúalanyom, Gödriné Molnár Márta nyugalmazott irodalomtanár, az ő törekvései nyomán indult el az Ignác Rózsa-kultusz megszervezése Kovásznán, ő kétségkívül az élettörténet legfőbb helyi szakértője és követője, illetve az eseményekről visszamaradt anyagoknak a gyűjtője. Hozzá csatlakoztak további tanárok: Szabó Etelka, Gazda József, református lelkészek: Kusztos Tibor, Fodor László, Balogh Zoltán, a város mindenkori polgármesterei, közülük a szobrot nagyban támogató Zsuffa Levente.

Ignác Rózsa kovásznai emlékezetében fellelhetőek tehát azok az alakzatok, amelyek meghatároznak egy kultuszt, beazonosíthatjuk azokat az összetevőket, amelyek építőkövei egy személy, jelen esetben színész-író nő lokális emlékezetének.

9. Összegzés

„Kovácsnát persze sohasem tudhattam megszépíteni, s éppen nem világhíressé tenni, noha örökké akartam volna hírt és dicsőséget szerezni neki. Csak kaptam szülőföldemtől egyre: kaptam” (Ignác 1975: 31). Az ilyen és ehhez hasonló Ignác Rózsa-kijelentések a mozgatórugói és alapjai a Kovásznán kialakult emlékezetének.

Az 1990-es években kezdődött a színész-író emlékének felélesztése, műveinek (újra) megismertetése szülővárosának lakóival és a környékbeliekkel. Először a kovásznai iskolában működő irodalmi klub vette fel Ignác Rózsa nevét, amely később a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület aegysége lett, amely havonta szervezett irodalmi eseményeket. Tiszteletére 1995-ben emléktáblát avattak szülőházának falán, majd 1999-ben, születésének 90., halálának 20. évfordulóján megnyitották az emlékszobát is, amelyet abban a helyiségben rendeztek be, amelyben megszületett. 2004-ben emlékünnepséget szerveztek, amelynek keretén belül ígéret született egy Ignác Rózsa-szobor felállítására, amelyre végül 2006-ban került sor számos rokona jelenlétében. 2009-ben a centenárium alkalmával emlékkiállítás vándorolt végig Erdélyen és Magyarországon, amelyet állandó kiállításanyagként a kovásznai emlékszoba kapott meg. 2014-ben a *Görgeteg* című előadással emlékeztek az írónőre, majd a 2019-es kerek évfordulón ismét három napos eseménnyel ünnepeltek. Időközben megjelent két emlékkönyv is, amelyek szintén az író emlékezetét hivatottak ápolni és népszerűsíteni. A nevét felvette a református nőszojvetség, utcát és termet is neveztek el róla Kovásznán.

Összességében elmondható, hogy Ignác Rózsa ismertsége a rendszerváltás óta nőtt Kovásznán, hiszen addig a tiltások miatt nem lehetett hozzáférni műveéhez, illetve emlékezetét sem volt lehetőség ápolni.

I R O D A L O M

- Appadurai, Arjun 2001. *A lokalitás teremtése*. Regio - Kisebbség, Politika, Társadalom XII/3: 3–29.
- Assman, Jan 1999. *A kulturális emlékezet*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- Cannadine, David 1983. *The Context, Performance and Meaning of Ritual: The British Monarchy and the 'Invention of Tradition', c. 1820–1977* = Hobsbawm Eric – Ranger, Terrence (szerk.): *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press. 101–164.
- Csibra Gergely 2019. *Miért emlékezzünk?*. Magyar Filozófiai Szemle 63/3: 46–62.
- Egyed Zoltán 1937. *Ignác Rózsa: az új magyar regényíró*. Színházi Élet 27/13: 73.
- Gazda József 2018. *Jövőbe tekintő múltmentés. A Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület három évtizedéről*. Korunk 3/10: 31–35.
- Gödriné Molnár Márta 2020. *Ahol gyermek voltam... – Emlékezés Ignác Rózsára. = Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 29–32.
- Gödriné Molnár Márta 2020. *Ignác Rózsa Kovásznája. = Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 11–12.
- Hegyeli Attila 1996. *Az elfelejtett író: Ignác Rózsa*. Művelődés XLIX/1: 28–29.
- Hobsbawm, Eric 1983. *Introduction: Inventing Traditions*. = Hobsbawm Eric – Ranger, Terrence (szerk.): *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press. 1–14.
- Ignác Rózsa 1975. *Ikerpályáimon*. Gondolat Kiadó, Budapest.

- Ignác Rózsa é.n. *Levelek Erdélyből*. Dante Könyvkiadó, Budapest.
- Illés Endre 1937. *Anyanyelve magyar. Ignác Rózsa regénye*. Nyugat 30/6: 446.
- Jakab Albert Zsolt 2017. *Homo memor. A 19–20. századi (lokális) emlékezőskultúra szerkezete*. = Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Aranyhíd. Tanulmányok Keszeg Vilmos tiszteletére*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 401–418.
- Kántor Lajos 2018. *Ignác Rózsa helyzetrajzai – avagy az irodalomtörténet tartozása*. = Kántor Lajos – Láng Gusztáv (szerk.): *Száz év kaland*. Bookart Kiadó.
- Keszeg Vilmos 2020. *A biografikus emlékezet alakzatai, gyakorlatai és rendszerei [The forms, practices and systems of biographic memory]*. Ethnographia 131/3: 379–436.
- Keszeg Vilmos 2015. *A történelmi emlékezet alakzatai: lokális történelmek*. = Uő (szerk.): *Lokális történelmek. A lokális emlékezet alakzatai (Emberek és kontextusok, 12)*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár. 367–400.
- Kisgyörgy Benjamin 2020. *Ignác Rózsa emlékezete*. = *Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 15–18.
- Kisgyörgy Zoltán 2020. *Ahol vakaró gyermekkoromat töltöttem... – Ignác Rózsára emlékezve*. = *Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 33–35.
- Magyar Értelmező Kéziszótár A–K* 1989. Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós (szerk.). Akadémiai Kiadó: Budapest.
- Makkai Ádám 2020. *Drága jó kovásznai magyar testvéreim... = Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 25–28.
- Marinka Melinda 2013. *21. századi sváb ünnepek identitásörző jellege Szatmárban*. = *Ünnepek, ünnepkörök történelmi és néprajzi vonatkozásai. Studia Folkloristica et Ethnographica*, 144–159. <http://real.mtak.hu/20807/1/21szazadisvab.pdf> (2021. 06. 18.)
- Neményi László (szerk.) 2009. *Ignác Rózsa (1909 – 1979) Emlékkönyv az író és a színművész születésének 100., halálának 30. évfordulójára*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda.
- Olosz Brigitta-Gyöngyike 2020. *Az erdélyiség reprezentációi Szabó Dezső Az elsodort falu, Kacsó Sándor Vakvágányon és Ignác Rózsa Anyanyelve magyar című regényében*. Szakdolgozat. BBTE BTK, Kolozsvár.
- Sándor Zsuzsanna 2020. *Élni, csak élni szeretnék – Ignác Rózsam az elfelejtett írónő*. = *Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 251–257.
- Szabó Etelka 2020. *Ignác Rózsa Kovásznája*. = *Ignác Rózsa ébresztése*. Art Printer Könyvkiadó, Sepsiszentgyörgy. 219–227.
- Vallasek Júlia 2020. *Verbéna, bordásfal és szónoklatok. A kolozsvári Református Leánygimnázium felépítésének és felavatásának története fikcióban és kortárs sajtóban*. Korunk 31/2: 114.

CULTUL ACTRIȚEI ȘI SCRITOAREI RÓZSA IGNÁCZ ÎN COVASNA

(Rezumat)

Actrița și scriitoarea Rózsa Ignác, născută în Covasna, este amintită doar în termeni generali de istoria literară maghiară, mai mulți cercetători considerând acest fapt drept o lipsă. Cu toate acestea, în Covasna, chiar de la începutul anilor 1990, s-au făcut eforturi pentru a reinvia memoria Rózsei Ignác. Studiul își propune să prezinte modul în care a fost construită memoria acesteia în ultimii 30 de ani, factorii care au condus la acest proces și pașii făcuți pentru crearea culturii. Totodată, se analizează formele memoriei și se conturează fundamentele acestui cult construit în jurul scriitoarei. Cercetarea are la bază un interviu și două cărți memoriale, care au ajutat la stabilirea concluziilor finale. Dintre acestea, concluzia principală arată că reinvierea culturii Rózsei Ignác în Covasna este de fapt un act de recunoștință din partea localnicilor, pentru modul în care scriitoarea și-a exprimat dragostea pentru satul natal în operele sale de ficțiune și în autobiografie.

Cuvinte-cheie: Rózsa Ignác, Covasna, memorie locală, formele memoriei.

THE MEMORY OF ACTRESS AND WRITER RÓZSA IGNÁCZ IN COVASNA

(Abstract)

The Covasna-born actress and writer Rózsa Ignác is only mentioned in general terms in Hungarian literary history, with several scholars citing this as a flaw. However, in Covasna, even from the early 1990s, efforts were made to revive the memory of Rózsa Ignác. The study is committed to presenting how the memory of Rózsa Ignác was built in Covasna over the past 30 years, who led this process and what steps were taken to create the cult. At the same time, the forms of memory are analyzed, and the basis of the cult built around the writer is outlined. The research is based on an interview and two memorial books, which helped establish the final conclusions. The main conclusion would be that the revival of the cult of Rózsa Ignác in Covasna is actually an act of gratitude on the part of the locals, for the way the writer expressed her love for her native village in her works of fiction and autobiography

Keywords: Ignác Rózsa, Kovászna, local memory, formations of memory

Iskola Alapítvány
Kolozsvár/Cluj Napoca
Șoimului 24a
brigiolosz6@gmail.com